

АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ЗА ПЕРИОДА 2010-2020 ГОДИНА

Пресиян И. Василев

София, България
p.i.vasilev@abv.bg

РЕЗЮМЕ — Настоящата разработка акцентира върху разкритите икономически престъпления по определени критерии – гражданство, етническа принадлежност, пол, възраст. Използвани са данни от Националния статистически институт и Годишните бюлетини за полицейска статистика, за периода 2010-2020 г. Изяснено е понятието „икономически престъпления“, както и неговите видове, специфични особености и характеристики. Основната цел на статията е да се анализират разкритите икономически престъпления по различни критерии и на тази база да се изведат характеристиките и специфичните им особености.

Ключови думи: анализ, икономически престъпления, финансови щети

ANALYSIS OF ECONOMIC CRIMES FOR THE PERIOD 2010-2020

Presiyan I. Vasilev

Sofia, Bulgaria
p.i.vasilev@abv.bg

ABSTRACT— This paper focuses on the detected economic crimes of some criteria – nationality, ethnical identification, gender and age. The data obtained from the National Statistical Institute and Annual Bulletin of Police Statistics for the period 2010-2020. Economic crimes and his types, specifics and characteristics are defined. The main purpose of the article is to analyze the detected economic crimes by different criteria and on this basis to derive their characteristics and specific features.

Keywords: analysis, economic crimes, financial damage

---

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В настоящата разработка са използвани данни от Националния статистически институт и от Годишните бюлетини за полицейска статистика, за периода 2010-2020 г. Разкритите икономически престъпления, и свързаните с тях загуби, имат все по-осезателно влияние върху социално-икономическия статус на обществото. Това се дължи на обстоятелството, че при установяване на неправомерното действие се съдейства за повишаване събираемостта на приходите и пресичане на по-нататъшни действия, от страна на извършителя. Във връзка с това е необходимо да се познават основните термини и разновидности на престъпленията като цяло, методите, способите, средствата за предотвратяването и разкриването им и лицата, отговорни за тези действия да притежават необходимите знания, умения и компетенции.

Основната **цел** на статията е да се анализират разкритите икономически престъпления по различни критерии и на тази база да се изведат характеристиките и специфичните им особености. Поставената цел се реализира посредством изпълнение на следните **задачи**:

- да се дефинира понятието „икономическо престъпление“;
- да се изведат видовете икономически престъпления;
- да се извърши анализ на икономическите престъпления по определени критерии.

2. СЪЩНОСТ И ВИДОВЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

Изясняването на понятието „икономически престъпления“ е пряко свързано с дефиницията за престъпление, тъй като последното формулира основните състави на всички останали негови видове. Престъплението, като термин, е правно регламентирано в чл. 9 от Наказателния кодекс на Република България и представлява „общественоопасно деяние (действие или бездействие), което е извършено виновно и е обявено от закона за наказуемо. Не е престъпно деянието, което макар формално и да осъществява признаците на предвидено в закона престъпление, поради своята малозначителност не е общественоопасно или неговата обществена опасност е явно незначителна“ (Наказателен кодекс, изм. ДВ бр. 84 от 2021 г.). От тази дефиниция ясно се открояват следните **особености**:

- за осъществяването на престъпление, и признаването му като такова, е необходимо да е извършено или не някакво действие, което да е общественоопасно, т.е. по определен начин да накърнява интегритета на личността, обществото, държавата или друг интерес;
- да има наличие на вина. „Вината е психическо отношение на дееца към извършеното общественоопасно деяние и престъпния резултат. Проявява се в две форми – умисъл и непредпазливост. Тя е една от четирите свойства на престъплението. Без вина няма престъпление и съответно няма отговорност“ (Филчев, 2014, с. 37);
- наказуемост. Това са последиците от неспазването на даденото предписание;
- противоправност. Тя представлява нарушението на дадена наказателноправна норма.

Въз основа на изведените същност и особености на понятието е необходимо да се дефинират и икономическите престъпления. Според Европейската полицейска служба (Европол) под икономически престъпления следва да се разбира „незаконни действия,

извършени от физически или юридически лица, с цел получаване на финансово или друго неправомерно предимство“ (Europol, 2022). Подобни действия се извършват и с цел:

- финансиране и разпространяване на престъпна дейност от този вид;
- нанасяне на щети на държавата и уронване на престижа на законния бизнес (репутационен риск);
- намаляване на доверието в контролните, правоприлагащите и органите, гарантиращи националната и международната сигурност.

Евроджъст (Eurojust) посочва, че този вид противоправни деяния „включват в себе си множество други престъпления, вкл. измами, пране на пари, корупция, екологични престъпления и се осъществяват на различни териториални единици“ (European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, 2022). Лицата, извършващи този вид престъпления са организирани и систематични в действията си. Поради тази причина те могат сравнително бързо да прехвърлят придобитите активи, пасиви или други ценности извън границите на дадена страна. В редица от случаите това се постига, благодарение на съучастници в процеса.

Въз основа на дефинициите може да се обобщи, че икономически престъпления са тези, които засягат, пряко или косвено, различни сфери от обществения живот. Предотвратяването и разкриването им спомага за повишаване събираемостта на приходите, което осигурява финансова устойчивост, растеж и благосъстояние на всяка една държава. По тази причина е необходимо да бъдат подобрени и осъвременени част от методите, способите, средствата за установяване на подобен вид противоправни действия. Заедно с това трябва да се актуализират знанията, уменията и компетенциите на лицата, пряко отговорни за прилагането им. Наложително е познаването на разновидностите на икономическите престъпления, което се обуславя от спецификата и особеностите, които всяко едно от тях притежава. В следваща таблица са представени видовете икономически престъпления (виж табл. 1):

№	Видове икономически престъпления
1.	Престъпления против собствеността
1.1.	Кражба от длъжностно лице (чл. 195, ал.1, т.6 НК)
1.2.	Присвояване (чл. 201 - 205 НК)
1.3.	Обсебване (чл. 206 НК)
1.4.	Измама (чл. 209 - 213 НК)
	- Измама чрез промяна на компютърни данни (чл. 212а НК)
1.5.	Изнудване (чл. 213а, 214, 214а НК)
1.6.	Вещно укривателство (чл. 215 НК)
1.7.	Унищожаване и повреждане (чл. 216, 216а НК)
	- Нерегламентиран достъп до компютър с унищожаване на имущество (чл. 216, ал.3 НК)
	- Повреждане енергийни/водни системи (чл. 216а НК)
1.8.	Злоупотреба с доверие (чл. 217 НК)
2.	Престъпления против интелектуалната собственост (чл. 172а, 173 - 174 НК)
3.	Престъпления против стопанството, финансовата, данъчната и осигурителната система
3.1.	Общи стопански престъпления (чл. 219, 220, 221а, 223-225, 225б, 226 - 227а НК)
	- безстопанственост (чл. 219 НК)
	- сключване на неизгодна сделка (чл. 220 НК)
	- подкуп в сферата на икономиката (чл. 224, 225б, 225в НК)
3.2.	Престъпления против кредиторите (чл. 227б - 227е НК)
3.3.	Престъпления против митническия режим - контрабанда (чл. 242 НК - без ал.2 и ал.3)
3.4.	Нарушение на правила за транзитен пренос на стоки (242а НК)

3.5.	Престъпления против паричната и кредитна система (чл. 243 - 249 НК) - измама със средства от еврофондове (чл. 248а НК)
3.6.	Престъпления при извършване на банкови операции (чл. 250, ал.1 - 252 НК)
3.7.	Престъпления против финансовата система (чл. 253 без ал. 4-254а НК)
3.8.	Престъпления против данъчната система (чл. 255-259, 260 НК)
3.9.	Престъпления против осигурителната система (чл. 259а НК)
3.10.	Екологични престъпления (чл. 239, 278в, 349, 352, 352а, 353, 353а-353в, 356е, ал.1 НК) - пренасяне на опасни отпадъци през граница (чл.353б НК)
3.11.	Престъпления в горското стопанство (чл. 235-236 НК)
3.12.	Други (чл. 228-240 НК)
4.	Престъпления против дейността на държавни органи и обществени организации
4.1.	Престъпления по служба (чл. 282 без ал. 5 - 285 НК) - престъпления по служба с последваща облага (чл.282, 283, 283а НК)
4.2.	Подкуп (чл. 301 - 307а НК)
5.	Документни престъпления (чл.308 - 319 НК)
6.	Компютърни престъпления (чл.319а - 319е НК)
7.	Други (чл. 168, 169, 172, 295, 324, 327, 330, 331, 333, 356г, 356д, 356ж, б. "а"; 356з, ал. 2, б. "а"; 356и, б."а" НК)
7.1.	Хазарт (чл.327 НК)
7.2.	Палеж (чл. 330, 331, 333 НК) - Продажба акцизни без бандерол чл. 234
7.3.	Други
7.4.	Същински корупционни престъпления
7.5.	Престъпления на длъжностни лица с вероятен корупционен мотив
7.6.	Злоупотреба със служебно положение на длъжностни лица и престъпления на недлъжностни лица с вероятен корупционен мотив

Таблица 1. Видове икономически престъпления

Разнообразието от видове икономически престъпления предполага, че не е възможно изясняването и извеждането на спецификите на всяко едно от тях. Поради това в настоящата разработка се дефинират само *част от изброените* разновидности. **Компютърните** или т. нар. „**киберпрестъпления**“ са сравнително ново явление, което има все по-осезателно отражение върху протичащите процеси и дейности както на ниво организация (предприятие), така и на държавно равнище. Това се дължи, от части, на възникналата пандемична обстановка, която налага използването предимно на информационни технологии и системи (за комуникация, за работа, за обработка на големи данни, за пренос на информация). Прилагането на подобен тип средства е предпоставка за възникването на нови заплахи и рискове, каквито са компютърните престъпления. Последните могат да бъдат дефинирани като „престъпни действия, които включват използването както на компютър, така и на информационни системи, с цел получаване на неоторизиран достъп до определен тип данни“ (European Union, 2019, p.56).

Престъпленията против собствеността са сред най-често срещаните и осъществяваните видове. Във връзка с това на следващо място се представят особеностите на някои от тях. Съществуват различни тълкувания на понятието „**кражба**“, но според Наказателния кодекс тя представлява „отнемане на чужда движима вещ от владението на друго без негово съгласие с намерение противозаконно да я присвои; кражба има и тогава, когато част от вещта принадлежи на виновния“ (Наказателен кодекс, изм. ДВ бр. 84 от 2021 г.). Въз основа на това определение, ясно се открояват обектът и субектът. В първия случай това е собствеността, а във втория е чуждата движима вещ, която се намира във владението на друго. Предмет на

кражбата могат да са вещи, които отговарят на следните „условия“ (Беленски, 2010, с. 11):

- да са движими или трансформирани недвижими вещи;
- да имат определена стойност;
- да са чужди; деянието е съставомерно и когато част от вещта принадлежи на извършителя;
- да се намира във фактическа власт на друго лице, различно от дееца“.

Основната разлика между кражбата и **присвояването** е, че лицето, което извършва присвояването е длъжностно лице, т.е. конкретизиран е субектът на престъпното деяние. На следващо място, на лицето е поверена вещ, която трябва да се управлява или пази, т.е. има отговорности и отчасти притежава правото да се разполага с тази вещ. На последно място, вещта е възможно да бъде конфискувана, посредством удържане до една втора от имуществото на виновния. **Обсебването**, от своя страна, е „противозаконно присвояване на чужда движима вещ, която едно лице владее или пази; обсебване има и когато част от вещта принадлежи на дееца, както и когато вещта принадлежи на дееца, но е обременена със залог и деецът се разпореди с нея неправомерно, без да запази правата на заложенния кредитор, или когато деецът заложи чужда вещ, с което се затруднява удовлетворяването на кредитора“ (Наказателен кодекс, изм. ДВ бр. 84 от 2021 г.). Особеното при него е, че „вещта, предмет на обсебването, се намира правомерно във владението на дееца“ (Филчев, 2014, с. 92).

Измамата се отнася към престъпленията срещу собствеността и има разнообразни подвидове и специфични особености. Тя се характеризира със своята преднамереност и умишленост. Под измама следва да се разбира „действия или бездействия, имащи за цел получаване на незаконно, несправедливо и морално неприемливо преимущество, реализиращо се посредством благоприятната възможност, мотива и оправданието на лицата, осъществяващи неправомерни действия“ (Костова, et al., 2020, с. 135). „Измамата“ е основно понятие, другите са нейни производни – „злоупотреба“, „кражба“, „подкуп“, „корупция“. Посочените в определението мотив, благоприятна възможност и оправдание са елементи на измамата. Съществуват различни модели („Триъгълник на измамата“, „Пентаграм на измамата“, „Диамант на измамата“ и др.), с помощта на които се идентифицират елементите и се спомага за навременното предотвратяване и разкриване на този вид престъпление.

Престъпленията против интелектуалната собственост могат да бъдат условно разделени на *престъпления против авторското право и сродните му права, против търговската тайна, търговската марка, промишления дизайн и плагиатство*. Този вид неправомерни действия се характеризират с това, че при тях едно лице „записва, възпроизвежда, разпространява, излъчва или предава, или използва по друг начин чужд обект на авторско или сродно на него право, или екземпляри от него, без необходимото по закон съгласие на носителя на съответното право“ (Наказателен кодекс, изм. ДВ бр. 84 от 2021 г.). Особеното при тези престъпления е, че преднамерено се нарушават правата на създателя на съответното произведение, посредством фактическа употреба на интелектуалната вещ, за собствена или чужда изгода. Също така „вещта“ в случая не винаги е материална, а по-скоро резултат от научно-изследователска или друга подобна дейност. Това предполага по-лесното отнемане на създадения научен труд, търговска тайна, географско означение и по-трудното проследяване на лицата, извършващи противозаконни деяния.

Престъпленията против стопанството, финансовата, данъчната и осигурителната система съчетават в себе си разновидности противоправни действия, които в същото време имат една цел - накърняване интегритета на държавата, респ. на гражданите, чрез укриване на имущество, доходи, бюджетни средства, преднамерено получаване и използване на средства от Европейския съюз и други международни организации, изпиране на пари, изплащане на

възнаграждения, без внасяне на задължителните осигурителни вноски. Заедно с тези противозаконни действия, могат да се обособят и „други (Тананеев & Стойкова, 2013, с. 248-249):

- престъпления, които определят степента на обществената опасност;
- престъпления, които се определят в зависимост от размера на предвиденото наказание;
- престъпления, при които има значение размерът на данъка;
- престъпления, от гледна точка на степента на тежест, които контролния орган може да установи.“

Въз основа на извършения анализ на видовете икономически престъпления, тяхната специфика и особености може да се направи заключението, че те влияят на икономическите процеси и дейности, протичащи в държавата. Тези незаконни действия имат за цел да накърнят имуществените и финансовите интереси, научно-техническите постижения на едни лица, за да бъдат облагодетелствани други. След изясняването на същността, особеностите и видовете икономически престъпления е необходимо да бъдат анализирани и проследени тенденциите в разследваните престъпления.

3. АНАЛИЗИРАНЕ НА РАЗКРИТИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ЗА ПЕРИОДА 2010-2020 Г.

В настоящия параграф е използвана информация от Годишните полицейски бюлетини за разследвани икономически и други престъпления по Наказателния кодекс, както и данни от Националния статистически институт. Последователно информацията е представена по обособени критерии - брой икономически престъпления, нанесени финансови щети, области, в които се осъществяват, пол, етническа група, гражданство.

Първият критерий, по който се разглеждат е „брой на икономическите престъпления“ (виж табл. 2)

Видове икономически престъпления	Години и брой извършени икономически престъпления										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Престъпления против собствеността	2 245	1 388	1 118	1 061	987	953	959	654	568	506	492
Престъпления против интелектуалната собственост (чл. 172а, 173 - 174 НК)	250	217	214	255	288	230	209	124	123	131	153
Престъпления против стопанството, финансовата, данъчната и осигурителната система	5 314	4 568	3 561	3 421	2 977	2 556	3 359	3 236	3 593	3 058	2 882

Престъпления против дейността на държавни органи и обществени организации	341	173	140	118	127	91	148	138	162	120	100
Документни престъпления (чл. 308 - 319 НК)	3 248	2 471	2 207	1 944	1 831	1 671	1 895	1 604	1 520	1 529	1 321
Компютърни престъпления (чл. 319а - 319е НК)	3	4	3	1	1	2	4	1	1	1	1
Други (чл. 168, 169, 172, 295, 324, 327, 330, 331, 333, 356г, 356д, 356ж, б."а"; 356з, ал.2, б."а"; 356и, б."а" НК)	371	367	210	142	122	230	90	50	26	38	59

Таблица 2. Видове икономически престъпления (брой)

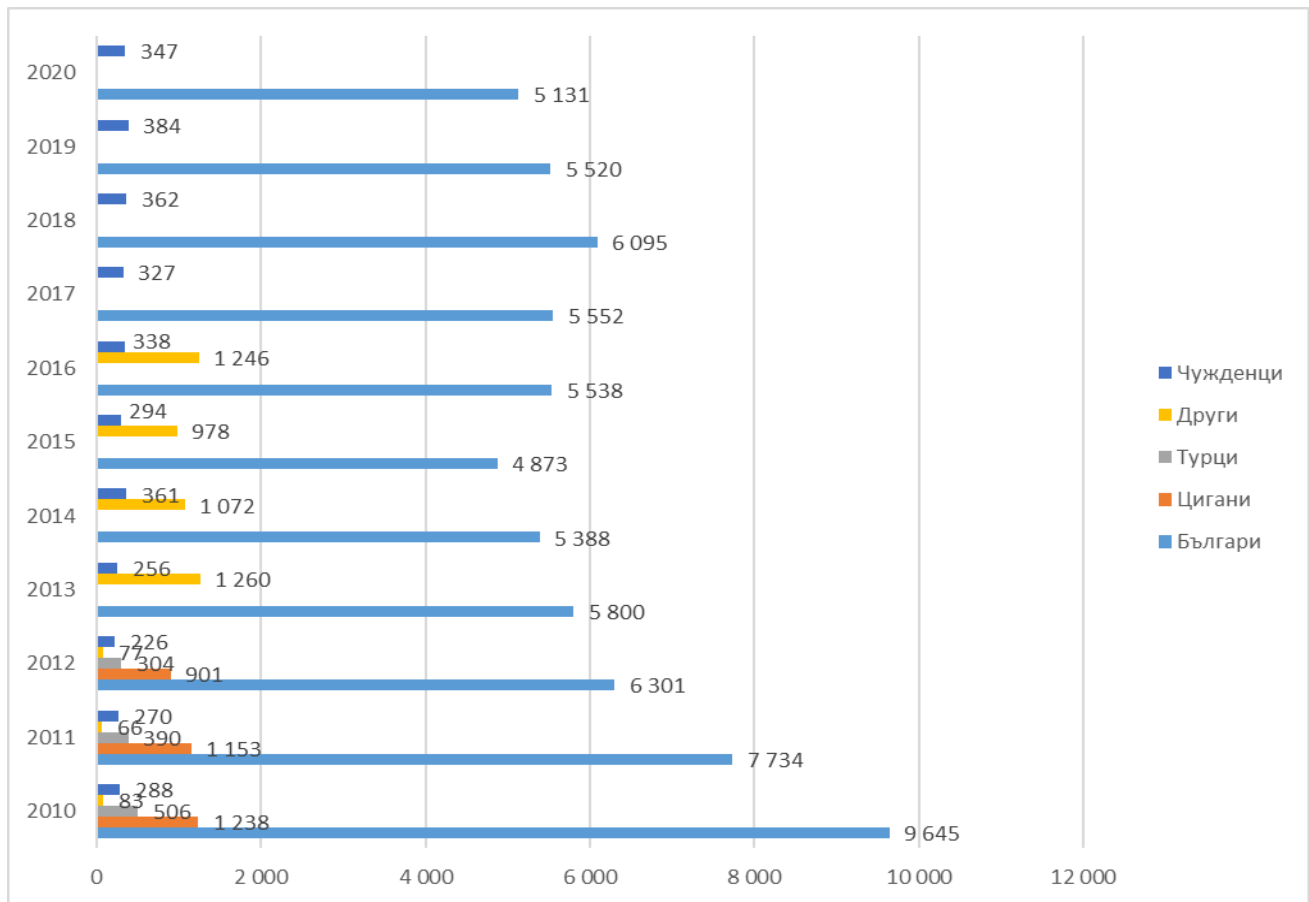
Източници: (Министерство на вътрешните работи, 2010), (Министерство на вътрешните работи, 2011), (Министерство на вътрешните работи, 2012), (Министерство на вътрешните работи, 2013), (Министерство на вътрешните работи, 2014), (Министерство на вътрешните работи, 2015), (Министерство на вътрешните работи, 2016), (Министерство на вътрешните работи, 2017), (Министерство на вътрешните работи, 2018), (Министерство на вътрешните работи, 2019), (Министерство на вътрешните работи, 2020)

Въз основа на представената информация в таблицата може да се направи извода, че броят на разкритите икономически престъпления прогресивно намалява. Това е видно и от обстоятелството, че установените престъпления против собствеността са почти пет пъти по-малко, от 2 245 бр. (през 2010 г.) на 492 бр. (през 2020 г.). Тенденцията се запазва и при другите видове престъпления, като престъпления против стопанството, финансовата, данъчната и осигурителната система, от 5 314 бр. (през 2010 г.) на 2 882 бр. (през 2020 г.), документалните престъпления, от 3 248 бр. (през 2010 г.) на 1 321 бр. (през 2020 г. Причината за драстичния спад на разкритите престъпления през годините е възможно да се дължи на намалялата престъпност, на използване на неподходящи подходи, средства, методи за разследването им, редуцирането на административния капацитет на структурите, отговорни за този вид дейности.

При някои противоправни действия се наблюдават обратнопропорционални зависимости. Последните се изразяват в това, че броят на разкритите икономически престъпления като цяло намалява през изследвания период, същевременно нанесените щети са по-големи. През 2010 г. щетите, произтичащи от престъпленията против собствеността са в размер на 123 068 лв.¹, след което тази сума постепенно намалява, за да достигне до 894 654 лв. през 2020 г. Тази двойкост е налице и при престъпленията против стопанството, финансовата, данъчната и осигурителната система, при които размерът на щета не се увеличава, а намалява. През 2010 г. нанесените щети са в размер на 347 075 лв., а през следващите години се наблюдава флукуация в реализираните негативни последици, за да се достигне до 48 784 лв. през 2020 г. Интерес представлява установеното изменение на нанесените щети при компютърните престъпления. През 2010 г. те са в размер на 23 лв., като в периода 2011-2018 г. не са реализирани никакви щети, въпреки че са установени подобен вид престъпления. В последните две години от изследвания период, 2019 г. и 2020 г., са констатирани щети, в размер на 44 лв. и 18 лв.

¹ Всички посочени суми са в хиляди лева.

На следващо място се разглеждат разкритите икономически престъпления по *критерия „гражданство и етническа принадлежност“* на извършеното лице (виж фиг. 1):

Фигура 1. Разкрити икономически престъпления (по гражданство и етническа принадлежност), общо

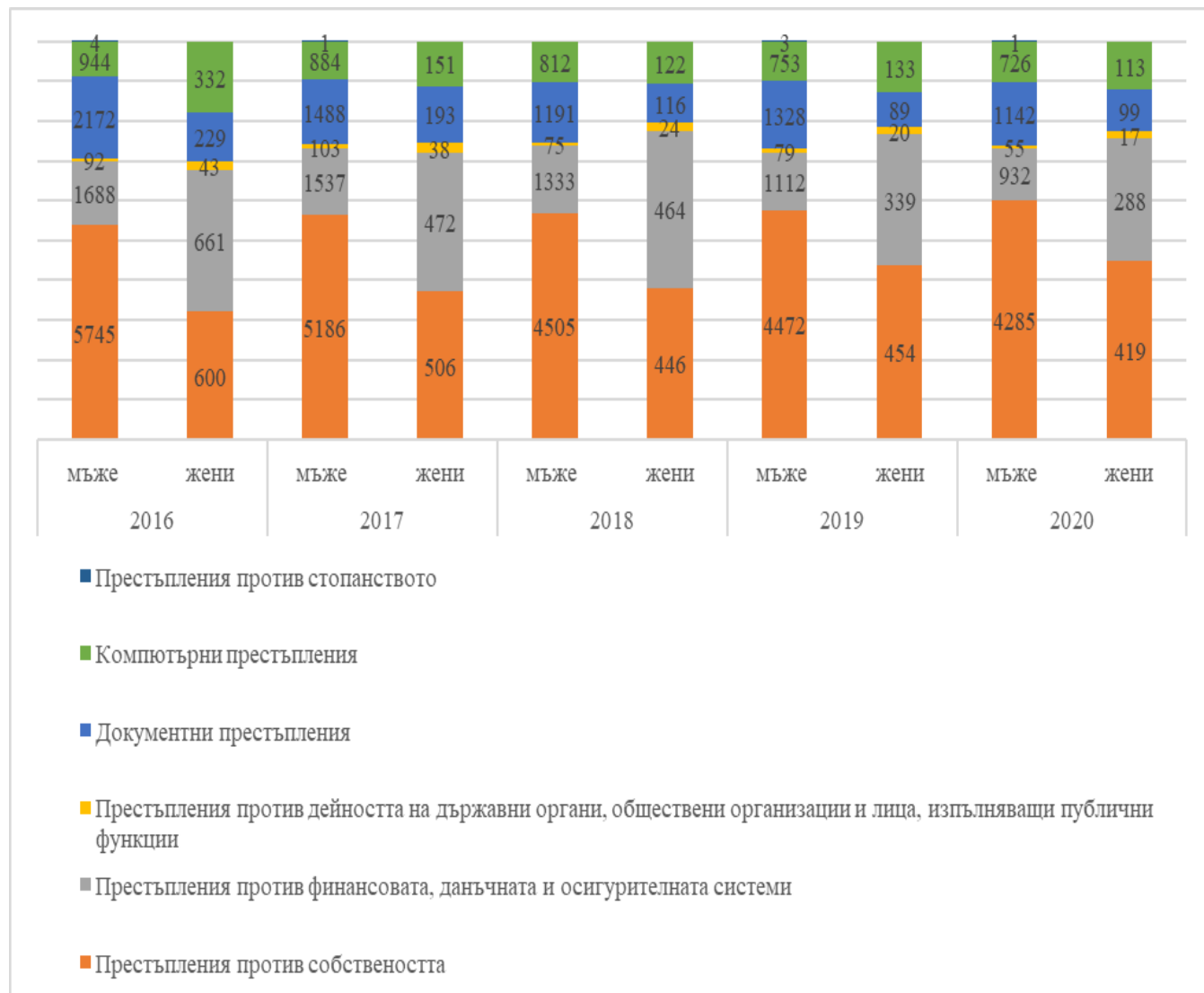
Източници: (Министерство на вътрешните работи, 2010), (Министерство на вътрешните работи, 2011), (Министерство на вътрешните работи, 2012), (Министерство на вътрешните работи, 2013), (Министерство на вътрешните работи, 2014), (Министерство на вътрешните работи, 2015), (Министерство на вътрешните работи, 2016), (Министерство на вътрешните работи, 2017), (Министерство на вътрешните работи, 2018), (Министерство на вътрешните работи, 2019), (Министерство на вътрешните работи, 2020)

Данните от фигурата са показателни, затова че предимно българи осъществяват икономически престъпления, докато чужденците са значително по-малко. Особеното във фигурата е, че след 2012 г. е премахнато разграничението на цигани и турци, като етническа принадлежност (идентификация), а единственото разделение е на българи и чужденци. Подобно на предходния критерий, „брой разкрити икономически престъпления“, се запазва тенденцията за спад в изследваните величини. **На първо място** се проследяват разкритите престъпления за периода 2010-2012 г., за да се обхване разделието на българи, цигани, турци и други. С най-висок дял за трите години са българите, извършители на престъпления, съответно 9 645, 7 734 и 6 301 бр. На следващо място са циганите – 1 238, 1 153 и 901 бр., като на последно място се нареждат турците 506, 390 и 304 бр. Мотивът за извършване не може да бъде проследен и установен, тъй като не е разгледан в годишните бюлетини, но е възможно да се предположи, че престъпленията се извършват с цел по-бързо и по-лесно придобиване на изгода (финансова или имуществена), невъзможност за осигуряване на социално-битовите потребности на семейството, нисък социален статус. Чужденците също извършват една

значителна част от престъпленията, ако се съпоставят с българите, циганите, турците и другите етноси.

На следващо място се разглежда останалата част от периода, при който е налице разделение само по гражданство. В този случай отново с най-голям относителен дял са българите, докато чужденците има малък относителен дял спрямо тях. Спадът, в броя на лицата, извършващи престъпления, през изследваните години също намалява, от 9 645 бр. (през 2010 г.) на 5 131 бр. (през 2020 г.). Във връзка с гражданството е необходимо да бъдат анализирани извършителите и по пол, за да се постигне по-детайлно разбиране за изследваната проблематика (виж фиг. 2)².

Фигура 2. Икономически престъпления, завършили с осъждане по пол и възраст на извършителите, за периода 2016-2020 г.

Източник: (Национален статистически институт, 2016), (Национален статистически институт, 2017), (Национален статистически институт, 2018), (Национален статистически институт, 2019), (Национален статистически институт, 2020)

² Използвани са данни от Националния статистически институт и периодът е по-кратък спрямо разглеждания в разработката.

Данните от фигурата свидетелстват, затова че предимно лицата от мъжки пол осъществяват отделните видове икономически престъпления. Запазва се тенденцията, както и при останалите критерии, за:

- намаляване броя на лицата (от мъжки и женски пол), осъществяващи престъпления против собствеността, през изследвания период, от 6 350 бр. (през 2016 г.) на 4 705 бр. (през 2020 г.);
- намаляване броя на лицата (от мъжки и женски пол), осъществяващи престъпления против финансовата, данъчната и осигурителната системи, през изследвания период, от 2 349 бр. (през 2016 г.) на 1 220 бр. (през 2020 г.);
- намаляване броя на лицата (от мъжки и женски пол), осъществяващи престъпления против дейността на държавни органи, обществени организации и лица, изпълняващи публични функции, през изследвания период, от 135 бр. (през 2016 г.) на 72 бр. (през 2020 г.);
- намаляване броя на лицата (от мъжки и женски пол), осъществяващи документни престъпления, през изследвания период, от 2 401 бр. (през 2016 г.) на 1 241 бр. (през 2020 г.);
- намаляване броя на лицата (от мъжки и женски пол), осъществяващи компютърни престъпления, за изследвания период, от 1 276 бр. (през 2016 г.) на 839 бр. (през 2020 г.);
- намаляване броя на лицата (от мъжки пол), осъществяващи престъпления против стопанството, за изследвания период, от 4 бр. (през 2016 г.) на 1 бр. (през 2020 г.). Този вид престъпления не са извършвани от жени, според информацията от Националния статистически институт (НСИ).

Интерес представлява коефициентът на криминална активност. Последният се изчислява от НСИ като отношение на броя на осъдените лица към броя на наказателноотговорните (на 14 и повече навършени години), средногодишно население за съответната година на 100 000 души. В следващите таблици са представени коефициентите на криминална активност по пол на осъдените лица и по възраст:

Години	Общо	Мъже	Жени
2016	457	865	79
2017	421	802	68
2018	395	751	64
2019	388	742	61
2020	365	691	64

Таблица 3. Коефициенти на криминална активност на 100 000 души по пол на осъдените лица

Източник: (Национален статистически институт, 2020, с.1)

Възраст	2019	2020
Общо	388	365
14-17	408	342
18-24	1115	1003
25-29	899	834
30-39	663	611
40-49	392	368
50 и повече	115	107

Таблица 4. Коефициенти на криминална активност на 100 000 души по възраст на осъдените лица

Източник: (Национален статистически институт, 2020, с.1)

Сравнението в таблиците показва, в *първия случай*, че коефициентът на криминална активност, по критерия пол, намалява през периода 2016-2020 г. Най-висок е, при мъжете, през 2016 г. – 865, а най-нисък през 2020 г. - 691. При жените, най-високият коефициент също е през 2016 г. – 79, а най-ниският през 2019 г. – 61. На обобщено равнище, коефициентът на криминална активност за 2020 г. спрямо 2019 г., намалява от 388 на 365, или това е с 5.9% по-малко. Във *втория случай*, коефициентът на криминална активност, по критерия възраст на осъдените лица, е налице спад, като най-високи стойности се отбелязват при пълнолетните лица, във възрастовата група 18-24 г. (1 115 за 2019 г. и 1 003 за 2020 г.). С нарастване на възрастовата граница, постепенно, се наблюдава спад в изследвания коефициент, като с най-ниски стойности са лицата на възраст 50 и повече години (115 за 2019 г. и 107 за 2020 г.). При непълнолетните лица, стойностите са сравнително високи, 408 през 2019 г. и 342 за 2020 г.

Следващият критерий, по който се изследват извършителите на незаконни действия е по „съдебно минало и трудова ангажираност“

Години	Лица с минали осъждания	Безработни	Не учат и не работят	Учащи	Други
2010	2 640	986	701	2 347	647
2011	2 553	1 696	17	74	7 390
2012	2 224	1 461	13	72	5 907
2013	2 148	1 599	14	76	5 253
2014	1 992	1 445	11	64	4 813
2015	1 624	1 258	17	55	4 424
2016	1 903	1 426	20	76	5 187
2017	1 694	1 232	8	64	4 575
2018	1 624	1 105	10	83	4 848
2019	1 522	1 105	11	78	4 261
2020	1 370	978	7	63	4 041

Таблица 5. Разкрити икономически престъпления по съдебно минало и трудова ангажираност, общо

Източници: (Министерство на вътрешните работи, 2010), (Министерство на вътрешните работи, 2011), (Министерство на вътрешните работи, 2012), (Министерство на вътрешните работи, 2013), (Министерство на вътрешните работи, 2014), (Министерство на вътрешните работи, 2015), (Министерство на вътрешните работи, 2016), (Министерство на вътрешните работи, 2017), (Министерство на вътрешните работи, 2018), (Министерство на вътрешните работи, 2019), (Министерство на вътрешните работи, 2020)

Изводите, които могат да се направят от представената информация, са че извършителите на престъпления от този вид са предимно инкриминирани, с предишни присъди, безработни и маргинализирани от обществеността, поради тези си действия. Престъпниците, видно от таблицата, са лица с минали осъждания, т.е. това е част от тяхната същност и психическа нагласа. Най-много извършители с минали осъждания са регистрирани през 2010 г. и 2011 г., съответно 2 640 и 2 553 бр., а най-малко през 2019 г. и 2020 г., съответно 1 522 и 1 370 бр.

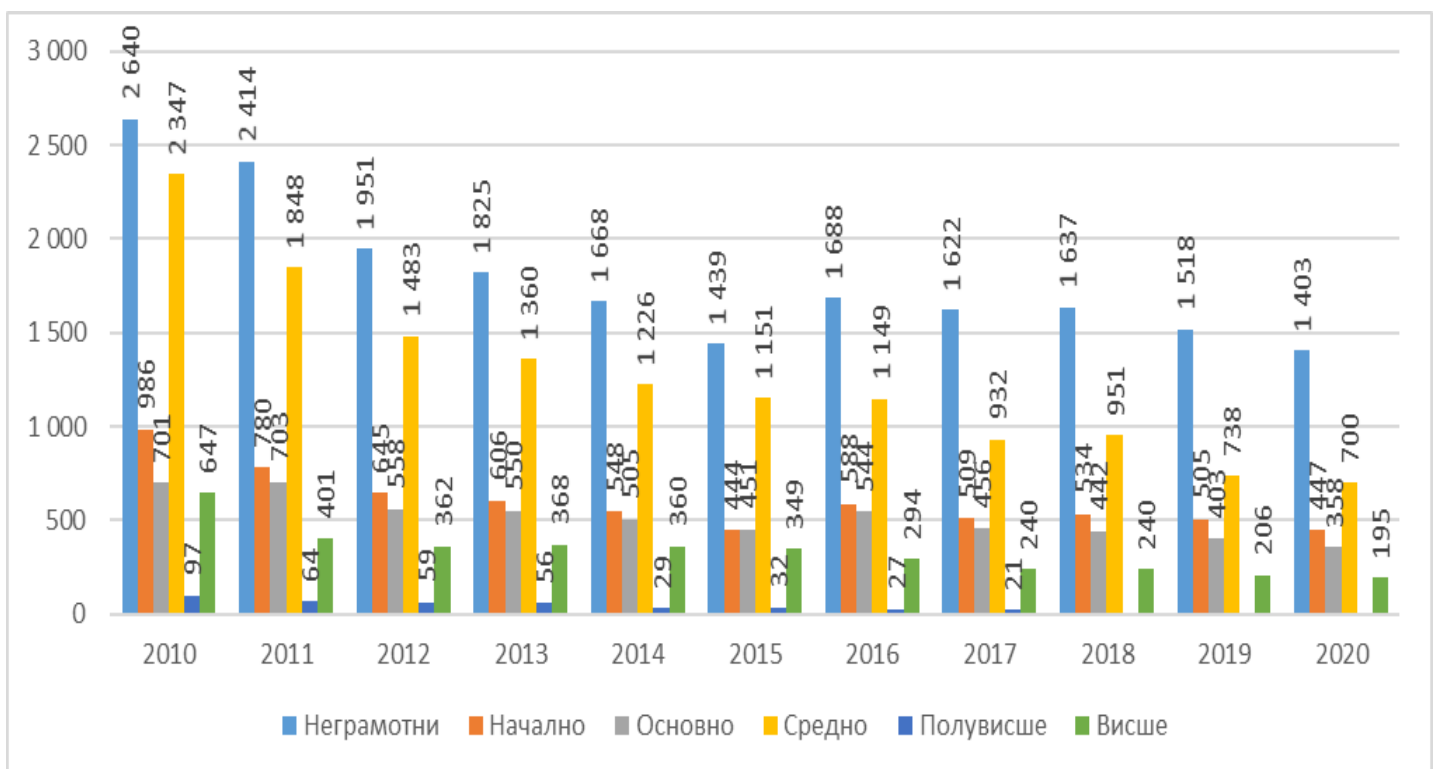
Във връзка с посочените особености на извършителите на престъпления се поражда необходимостта от изясняване на мястото на реализиране на деянията. Разделението е на база области. **През 2010 г., областите с най-висок общ брой установени престъпления, са** (Министерство на вътрешните работи, 2010):

- Благоевград, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 1 752;
- Бургас, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 753;
- Варна, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 634;
- Велико Търново, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 622;
- Видин, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 572.

През 2011 г., областите с най-висок общ брой установени престъпления, са (Министерство на вътрешните работи, 2011):

- София-град, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 1 374;
- Добрич, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 577;
- Пловдив, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 570;
- Стара Загора, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 520;
- Плевен, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 420.

Последният критерий, по който се анализират икономическите престъпления е „образование“. Целта е да се добие по-добра представа за извършителите на икономически престъпления и по този начин да се обособят спецификите на отделните видове.

Фигура 3. Разкрити икономически престъпления (по образование), общо

Източници: (Министерство на вътрешните работи, 2010), (Министерство на вътрешните работи, 2011), (Министерство на вътрешните работи, 2012), (Министерство на вътрешните работи, 2013), (Министерство на вътрешните работи, 2014), (Министерство на вътрешните работи, 2015), (Министерство на вътрешните работи, 2016), (Министерство на вътрешните работи, 2017), (Министерство на вътрешните работи, 2018), (Министерство на вътрешните работи, 2019), (Министерство на вътрешните работи, 2020)

Особеното тук е, че лицата, извършващи противоправни деяния са **неграмотни или със средно образование**, т.е. предполага се, че нямат необходимите познания, компетенции или капацитет за реализиране на подобен вид дейност. От едно инкриминирано лице се очаква, че трябва да притежава набор от знания, които да способстват за по-лесното и по-бързото изготвяне на стратегия, обмисляне на варианти за действие, координиране на повече лица, ако са необходими такива, партньорски взаимоотношения и комуникационни канали, гарантиращи изпълнението на плана. Неграмотните и тези с посредствения интелект не биха могли да изпълнят, в пълна степен, всички тези „изисквания“. Това предполага, че е възможно те да бъдат подстрекавани или задължавани да извършат престъпления.

Необходимо е да бъдат посочени и областите, в които са разкрити най-много престъпления по признака „образование“. **През 2010 г., като година в която са установени най-много неграмотни и със средно образование извършители, областите са** (Министерство на вътрешните работи, 2010):

- София-град, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 1 752;
- Пловдив, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 753;
- Варна, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 634;
- Бургас, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 622;
- Шумен, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 572.

През 2020 г., като година в която са установени най-малко неграмотни и със средно образование извършители, областите са (Министерство на вътрешните работи, 2020):

- Пловдив, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 448;
- Стара Загора, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 421;
- София-град, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 365;
- Монтана, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 306;
- Варна, в която общият брой на разкритите престъпления наброява 274.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на извършения анализ на данните, могат да се посочат следните **изводи**:

Първо. Икономическите престъпления са противоправни действия, характеризиращи се с преднамереност и целенасоченост. Специфичното при тях е, че мотивът на извършителите се определя от обстоятелствата и начина на осъществяване на тези действия. Във връзка с това е възможно престъпникът да не действа самостоятелно и да не е еднолично отговорен, а да реализира правонарушението, посредством други лица (групи) както на национално, така и на международно ниво.

Второ. Установена е тенденция за намаляване броя на разкритите икономически престъпления. Спадът се запазва през анализирания период, 2010-2020 г., за всички неправомерни действия, разгледани по отделни критерии. Тази тенденция е обезпокоителна, поради факта че не е изяснена напълно причината за това – недостатъчен административен капацитет, необходимост от актуализиране и усъвършенстване на знанията, уменията и компетенциите на отговорните органи, прилагане на неподходящи методи, средства, подходи за идентифициране на извършителите на престъпления.

Трето. Нанесените финансови щети са значителни и влияят върху цялостното социално-икономическо благосъстояние на обществото. Високите стойности оказват неблагоприятно влияние както на различни процеси протичащи в страната, така и върху външната ѝ политика. Ограничаването на негативните последици е от изключително значение, тъй като това е показателно за адекватните и ефективни мерки, прилагани от страна на компетентните органи.

От формулираните изводи, може да се направи **заключението**, че разкритите икономически престъпления се извършват от български граждани, предимно от мъжки пол. Последните, в повечето случаи, са маргинализирани, с предишни присъди, безработни и неграмотни, а в някои случаи и ниско до среднообразовани. Областите, в които са установени престъпленията са с висока до средна гъстота на населението, разнородни по етническа принадлежност, трудова ангажираност и образование.

5. ЛИТЕРАТУРА

1. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, 2022. *Economic crimes*. [Online] Available at: <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/economic-crimes>. [Accessed 17.01.2022].
2. European Union, 2019. *Challenges to effective EU cybersecurity policy*, Luxembourg: Publications Office.
3. Europol, 2022. *Crime areas. Economic crime*. [Online] Available at: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/crime-areas/economic-crime>. [Accessed 16.01.2022].
4. Беленски, Р., 2010. *Разследване на престъпления против собствеността: кражба, грабеж, измама*. София: Сиела.
5. Костова, С., Василев, П. & Димова, И., 2020. Характеристика на измамата и особености на извършителя на измами. *Алманах научни изследвания, Стопанска академия*, 28 (Институции, политики и предизвикателства пред дигиталната трансформация), pp. 126-156.
6. Министерство на вътрешните работи, 2010. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Координация и информационно-аналитична дейност".
7. Министерство на вътрешните работи, 2011. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Координация и информационно-аналитична дейност".
8. Министерство на вътрешните работи, 2012. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Координация и информационно-аналитична дейност".
9. Министерство на вътрешните работи, 2013. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Координация и информационно-аналитична дейност".
10. Министерство на вътрешните работи, 2014. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Координация и информационно-аналитична дейност".

11. Министерство на вътрешните работи, 2015. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Координация и информационно-аналитична дейност".
12. Министерство на вътрешните работи, 2016. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Анализ и политики".
13. Министерство на вътрешните работи, 2017. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Анализ и политики".
14. Министерство на вътрешните работи, 2018. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Анализ и политики".
15. Министерство на вътрешните работи, 2019. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Анализ и политики".
16. Министерство на вътрешните работи, 2020. *Полицейска статистика*, София: Министерство на вътрешните работи, дирекция "Координация и информационно-аналитична дейност".
17. *Наказателен кодекс* (изм. ДВ бр. 84 от 2021 г.) ДВ бр. 26 от 1968 г.
18. Национален статистически институт, 2016. *Престъпления, завършили с осъждане, по глави от Наказателния кодекс и по пол, и възраст на извършителите*, София: НСИ.
19. Национален статистически институт, 2017. *Престъпления, завършили с осъждане, по глави от Наказателния кодекс и по пол, и възраст на извършителите*, София: НСИ.
20. Национален статистически институт, 2018. *Престъпления, завършили с осъждане, по глави от Наказателния кодекс и по пол, и възраст на извършителите*, София: НСИ.
21. Национален статистически институт, 2019. *Престъпления, завършили с осъждане, по глави от Наказателния кодекс и по пол, и възраст на извършителите*, София: НСИ.
22. Национален статистически институт, 2020. *Престъпления, завършили с осъждане, по глави от Наказателния кодекс и по пол, и възраст на извършителите*, София: НСИ.
23. Национален статистически институт, 2020. *Престъпления, обвиняеми лица и осъдени лица през 2020 г.*, София: „Статистика на здравеопазването и правосъдието“.
24. Тананеев, Е. & Стойкова, П., 2013. *Данъчен контрол и администрация*. Велико Търново: Фабер.
25. Филчев, Н., 2014. *Лекции по наказателно право*. София: "Изток-Запад".